

قُلْ إِنَّمَا أَدَّبْتُ الْقُرْآنَ بِأُذُنٍ مُّبِينٍ

عَنْ مَوْلَانَا الْإِمَامِ الصَّادِقِ عَلَيْهِ السَّلَامُ
اللَّهُمَّ إِنِّي أَشْهَدُ أَنَّ هَذَا كِتَابُكَ الْمُنَزَّلُ مِنْ عِنْدِكَ
عَلَى رَسُولِكَ مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَكَلَامُكَ لِنَاظِقٍ
عَلَى لِسَانِ نَبِيِّكَ جَعَلْتَهُ هَادِيًا مِنْكَ إِلَى خَلْقِكَ وَحَبْلًا مُتَّصِلًا
فِيمَا بَيْنَكَ وَبَيْنَ عِبَادِكَ اللَّهُمَّ إِنِّي نَشَرْتُ عَهْدَكَ وَكِتَابَكَ اللَّهُمَّ
فاجْعَلْ نَظْرِي فِيهِ عِبَادَةً وَقِرَاتِي فِيهِ فِكْرًا وَفِكْرِي فِيهِ اِعْتِبَارًا
وَاجْعَلْنِي مِمَّنْ انْقَطَعَ بَيَانُ مَوَاعِظِكَ فِيهِ وَاجْتَنَبَ مَعَاصِيكَ وَلَا نَطَبَعَ
عِنْدَ قِرَاتِي عَلَى سَمْعِي وَلَا تَجْعَلَ عَلَيَّ بَصْرِي غِشَاوَةً وَلَا تَجْعَلَ
قِرَاتِي قِرَاءَةً لَا تَدْبُرُ فِيهَا بَلِ اجْعَلْنِي اتِّدَبُرُ آيَاتِهِ
وَاحْكَامَهُ وَأَخِذْ بِشَرَايِعِ دِينِكَ وَلَا تَجْعَلَ نَظْرِي
فِيهِ غَفْلَةً وَلَا قِرَاتِي هَذْرًا إِنَّكَ
أَنْتَ الرَّؤُوفُ الرَّحِيمُ

مقدمه

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

باور همه‌ی ما این است که قرآن، مقدس‌ترین و ارزش‌مندترین گفتار است که حقایق نهفته در فطرت بشر را بیدار ساخته و خیر و برکت آن، بی‌پایان و لایزال، در تمام اعصار و قرون جاری است: ﴿وَهَذَا ذِكْرٌ مُّبَارَكٌ أَنْزَلْنَاهُ﴾ (انبیاء، ۵۰) قرآن، شفا بخش دردهای دل و مایه‌ی نزول رحمت الهی است: ﴿وَنُنزِلُ مِنَ الْقُرْآنِ مَا هُوَ شِفَاءٌ وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ﴾ (اسراء، ۸۲) هدایت‌گر به سوی خیر و اندرز برای پارسایان است: ﴿هَذَا بَيِّنَاتٌ لِّلنَّاسِ وَهُدًى وَمَوْعِظَةٌ لِّلْمُتَّقِينَ﴾ (آل عمران، ۱۳۸) کتاب مبارکی که برای «تذکر» و «تدبیر» نازل شده است: ﴿كُتِبَ لَكَ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ مُبَارَكٌ لِيَدَّبَّرُوا آيَاتِهِ وَلِيَتَذَكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ (ص، ۲۹) به راستی، راه انس با این کتاب عزیز چیست؟

چگونه می‌توان معارف این کتاب را در زندگی به کار برد؟

روش مطالعه‌ی سریع تفسیر قرآن و تدبیر در آن چیست؟

این پرسش‌ها بارها از سوی مشتاقان معارف قرآنی مطرح شده است. در پاسخ به این نیاز مهم و ضروری، طرح تدوین مصحف ویژه‌ی ترجمه، تدبیر و تفسیر قرآن کریم با عنوان «ذکر مبارک» توسط مؤسسه‌ی فرهنگی قرآن و عترت نورالثقلین پی‌ریزی شد. این کار با استفاده از تجارب اساتید بزرگوار ترجمه و تفسیر و پس از آزمون طرح‌های گوناگون در خصوص آموزش تفسیر و تدبیر قرآن، آغاز گردید که به فضل الهی حاصل این تلاش‌ها اکنون تقدیم عاشقان کلام وحی می‌گردد.

مخاطبان این اثر، عموم مشتاقان معارف قرآنی و به ویژه حافظان قرآن می‌باشند که آشنایی ابتدایی با زبان عربی دارند و به دنبال توسعه تعمیق آشنایی با زبان قرآن و آموختن ترجمه و مفاهیم آن هستند.

مزایای این اثر:

۱. تنظیم و ارائه‌ی مطلوب قرآن

در این اثر کوشیده شده است تا متن قرآن به گونه‌ای طراحی شود که حداکثر کارایی را برای عموم مشتاقان تلاوت قرآن فراهم نماید. به همین منظور، تصویری واضح و خوانا از قرآن با رسم الخط کم‌علامت مطابق با قرآن‌های رایج ۱۵ سطری در میان صفحه قرار داده شده است تا سبب سهولت تلاوت قرآن برای عموم گردد. هم‌چنین، صفحات فرد و زوج قرآن‌های رایج، در سمت خویش و توضیحات مربوط به آن در صفحه‌ی مقابل گنجانده شده است. این کار موجب شکل‌گیری بهتر و دقیق صفحات در ذهن حافظان قرآن می‌گردد.

۲. ترجمه‌ی گویا و روان

به سبب سهولت درک مطلب و آشنایی اجمالی مخاطبان با فضای کلی آیات، بخش ترجمه‌ی آیات، به صورت مجزا و با قلمی خوانا آورده شده است. ترجمه‌ی برگزیده این اثر نیز، ترجمه‌ی حجت الاسلام والمسلمین «استاد حسین انصاریان (زید عزه)» می‌باشد که به جهت گویایی و روانی مطلب، با استقبال چشمگیر فراگیران مفاهیم قرآنی مواجه شده است.

۳. ارائه‌ی واژگان دشوار

افزون بر ترجمه‌ی کل آیات، واژگان دشوار هر صفحه نیز در بخش جداگانه ذکر گردیده است. سعی نگارندگان بر این بوده است که در بیان معانی واژه‌ها، معنای اصلی ریشه و رابطه‌ی آن با معنای خاص این واژه نیز بررسی شود و به همین جهت در برخی موارد، ابتدا معنای ریشه درون پیرامون آمده و پس از آن، معنای واژه‌ی مورد نظر ذکر شده است. مطالب این بخش، علاوه بر تفاسیر معتبر، از سه منبع «التحقیق فی کلمات القرآن الکریم»، «قاموس قرآن» و «مفردات الفاظ القرآن الکریم» استخراج شده است.

۴. توضیح مختصر و نکات برجسته‌ی آیات

این بخش به بیان کلی آیات، شأن نزول، ارتباط آیات، بیان روایات تفسیری و تبیین گره‌های فهم آیات اختصاص یافته است؛ به‌گونه‌ای که با مطالعه‌ی این بخش، عمده‌ی نیاز مخاطبان در مراجعه به تفاسیر مفصل، برطرف می‌گردد. از آن جا که تلاش شده است در این بخش، نهایت اختصار و دقت در کوتاهی و رسایی مطلب لحاظ گردد، لذا مصراغه پیشنهاد می‌شود قرآن پژوهان گرامی، پس از خواندن ترجمه و بخش واژگان، به این بخش مراجعه و به دقت آن را مطالعه نمایند. مطالب این بخش عمدتاً از تفاسیر گران سنگی چون المیزان، تسنیم، نمونه، مجمع البیان، نورالثقلین، نور، کوثر (یعقوب جعفری)، تفسیر مبین (ابوالفضل بهرام پور) و قرآن حکیم (جمعی از محققین) می‌باشد. عموم مطالب مندرج در این کتاب، مورد اتفاق مفسران بوده و از بیان اقوال مختلف

خودداری شده است. با این وجود، در موارد اختلافی یا نقل مستقیم یا حتی اقتباس به نزدیک‌ترین منبع اشاره شده است. گفتنی است در مواردی که مطلب مذکور از مطالب ذیل آیه یا واژه‌ی مورد بحث برگزیده شده باشد، تنها به نام اختصاری منبع اشاره و از ذکر دقیق جلد و صفحه خودداری شده است.

۵. گزینش پیام‌های کلیدی و کاربردی:

خلاصه‌ای از مهم‌ترین پیام‌ها و نکات برجسته‌ی کلیدی - که امکان طرح آن در بخش توضیحات وجود نداشت - در این قسمت آورده شده است. بخشی از این پیام‌ها از «تفسیر نور، محسن قرآنی» گزینش شده و در انتخاب آن کوشش شده تا به کاربرد آن در زندگی روزمره و ظرایف قرآنی توجه شود. هم‌چنین در پاره‌ای از موارد، از اشعار حکیمانه و پرمحتوا - که نقش بسزایی در ماندگاری پیام اخلاقی و تربیتی آیات قرآن دارد - بهره جسته‌ایم.

۶. طرح سؤالات پژوهشی:

یکی از ویژگی‌های هر کتاب آموزشی، طرح سؤال و فعالیت‌های پژوهشی برای آن دسته از مخاطبانی است که جوایای مطالب بیشتر و عمیق‌تری می‌باشند. به همین منظور، در پایان هر صفحه، چند سؤال پژوهشی مطرح گردیده است تا هم به عطش مشتاقان جوایای مطالب علمی پاسخ دهد و هم با ایجاد سؤال در ذهن مخاطبان، ایشان را به تحقیق، تدبیر و تعمیق اندوخته‌های قرآنی تشویق نماید.

سخنی با مربیان:

رعایت نکات زیر در بهبود روش آموزش مربیان عزیز تأثیر بسزایی خواهد داشت:

۱. مطالب هر صفحه از قرآن برای یک جلسه آموزشی تنظیم شده است. بنابراین، از فراگیران بخواهید که پیش از ورود به کلاس، متن قرآن، را به دقت تلاوت نموده و واژگان آن صفحه را به خاطر بسپارند.
 ۲. در ابتدای کلاس، آیات هر صفحه با استفاده از شیوه‌های متنوع (استماع از نوار، ترتیل خوانی استاد، هم‌خوانی، و یا پرسش از فراگیران) تلاوت شود.
 ۳. سپس، پرسش از واژگان صورت گیرد. گاهی برای اطمینان از به خاطر سپاری فراگیران لازم است یک واژه چندین بار، ولی با فاصله و از افراد مختلف پرسیده شود. در مرحله‌ی بعد، پرسش از ترکیب‌ها و در انتها، پرسش از ترجمه‌ی آیات انجام می‌گیرد.
 ۴. مطرح نمودن توضیحات آیات، حتماً نیازمند ایجاد انگیزش آفرینی و طرح سؤال است. مناسب است اساتید بزرگوار متناسب با توضیحاتی که در کتاب آمده است، سؤالاتی را مطرح نمایند و از قرآن آموزان بخواهند لحظاتی نسبت به آن تأمل نمایند، سپس در کنار شنیدن تراوش‌های فکری ایشان، مطالب کتاب را بازگو نموده و در موارد نیاز از روی متن خوانده و توضیح داده شود.
 ۵. بخش پیام‌ها از جذاب‌ترین بخش‌هاست. در صورتی که زمان کافی در اختیار باشد و سطح علمی شاگردان بالا باشد، می‌توانید به جای ارائه‌ی مستقیم پیام، سؤالاتی را مطرح نموده که خود قرآن آموزان پیام را به دست آورند. نمونه‌ای از این پرسش‌ها در بخش خودآزمایی آمده است.
 ۶. در بخش سؤالات پژوهشی، سؤالات متنوعی مطرح شده است که می‌توانید متناسب با سطح علمی قرآن آموزان و نیز منابعی که در اختیار دارند، یک یا چند سؤال را به عنوان تکلیف پژوهشی معین نمایید تا پاسخ آن‌ها را به صورت مکتوب در ابتدای جلسه‌ی بعد تحویل دهند. در مواردی که صلاح می‌دانید پاسخ صحیح را در ابتدای جلسه آینده بررسی نمایید و سپس به صفحه‌ی جدید بپردازید.
 ۷. پیشنهاد می‌شود که برای هر یک از فعالیت‌ها به خصوص پاسخ به سؤالات پژوهشی، امتیازهایی را در نظر بگیرید، تا بردقت، نظم و همکاری قرآن آموزان بیافزایید و نیز بخشی از نمره‌ی پایانی را بر اساس همین امتیازات اعطا نمایید.
 ۸. بنای مؤلفان این کتاب آموزشی، بر آموزش مطالب اساسی و مهم است، بنابراین، اگر چه بالاتر بودن سطح اطلاعات اساتید نسبت به مطالب، پسندیده و لازم است، ولی جز در موارد ضروری از بیان مطالب پیچیده یا طرح مفضل اقوال مفسرین خودداری فرمایید. وظیفه‌ی خود می‌دانیم از زحمات جناب استاد حجت الاسلام والمسلمین دکتر محمد حاج ابوالقاسم که اشراف علمی این مجموعه را تقبل فرمودند، قدردانی و تشکر نماییم. هم‌چنین از تلاش محققان و نویسندگان این مجموعه، حجج اسلام سید مهدی هاشمی و حسین صدیقی کمال قدردانی را داشته و از خداوند متعال توفیقات روز افزون را برای ایشان خواستاریم.
- امید است استادان و قرآن آموزان گرامی، با ارائه‌ی نظرها و پیشنهادهای خود یاری‌گر ما بوده و ان شاء الله حاصل این تلاش‌ها گامی مؤثر در راستای ترویج معارف غنی قرآن بوده و یاور ما در روز فقر و نیازمندی باشد.

و من الله التوفیق

مؤسسه‌ی فرهنگی قرآن و عترت نورالثقلین

شهر مقدس قم - مهر ماه ۱۳۹۴

نکات تفسیری

آیه ۱۷۶: شأن نزول: از «جابر بن عبد الله انصاری» نقل شده است: «من به شدت بیمار بودم، پیامبر اکرم ﷺ به عیادت من آمد و در آن جا وضو گرفت و از آب وضوی خود بر من پاشید، و شفا یافتم. من که از مرگ خود بیمناک بودم، عرض کردم: «وارث من فقط خواهران من هستند، میراث آن‌ها چگونه است؟» این آیه در پاسخ آن نازل شد. «در این آیه مقدار ارث برداران و خواهران تعیین شده است. [نمونه]

سوره‌ی مائده: این سوره مدنی و دارای ۱۲۰ آیه می‌باشد و به مناسبت ذکر ماجرای نزول مائده‌ی آسمانی بر حضرت عیسی عَلَيْهِ السَّلَام، سوره‌ی «مائده» نام گرفت. اهل حدیث و تاریخ اتفاق دارند که این سوره در اواخر حیات پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نازل شده است. برخی از مفسران برآنند که همه‌ی سوره در «حجّة الوداع» نازل گردید. صاحب مجمع البیان از عدّه‌ای از مفسرین نقل کرده است که این سوره در مدینه نازل گردید و تنها آیه‌ی «الْيَوْمَ اكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ» در حجّة الوداع نازل شد. [مجمع]

محتوای سوره: این سوره مشتمل بر برخی معارف اسلامی و بعضی احکام و وظایف دینی است. [نمونه] البته می‌توان گفت که دعوت به وفای به عهد و پیمان‌ها و تهدید شدید نسبت به شکستن آن‌ها، هدف اصلی سوره می‌باشد. بسیاری از احکام حدود و قصاص، داستان پسران آدم و نیز اشاره به بسیاری از ظلم‌های بنی اسرائیل و پیمان‌شکنی‌های آنان به همین جهت در این سوره آمده است. [المیزان]

آیه ۱: اهمّیت وفای به عهد: این سوره‌ی مبارکه با توصیه به وفای به عهد آغاز می‌شود. مفسران این نکته را ذکر کرده‌اند که منظور از پیمان‌ها و قرارداده‌ها، همه‌ی پیمان‌هایی است که انسان می‌تواند ببندد؛ اعمّ از پیمان بنده با خداوند، پیمان مردم با پیامبر یا امامشان، پیمان انسان با خودش و پیمان‌های بین مردم مانند قراردادهای مالی، قرارداد ازدواج و... با دقت در اجتماع انسان‌ها در می‌یابیم که اساس یک جامعه بر قرارداده‌ها و پیمان‌ها استوار است؛ از کوچک‌ترین جامعه یعنی خانواده گرفته تا جوامع بزرگی مانند کشور. به همین جهت قرآن به شدت بر وفای به عهد و پیمان تأکید کرده است. حتی پس از فتح مکه که قدرت به دست مسلمانان افتاد و قرآن حکم کرد که مشرکان، یا مسلمان شوند یا خونشان ریخته شود، قید فرمود که با مشرکانی که با آنها عهد بسته‌اید، کاری نداشته باشید تا هنگامی که مدت عهدشان تمام شود. (ر.ک: آیات ابتدایی سوره توبه) البته روشن است، وفای به عهد تا زمانی درست است که طرف مقابل به آن وفا کند. [المیزان] پیشوایان معصوم عَلَيْهِمُ السَّلَام نیز تأکیدات فراوانی بر وفای به عهد کرده‌اند؛ از پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ روایت شده است: «کسی که به پیمان خود وفادار نیست، دین ندارد.» از امام صادق عَلَيْهِ السَّلَام نیز نقل شده است: «سه چیز است که خداوند به هیچ کس اجازه مخالفت با آن را نداده است: ۱- ادای امانت در مورد هر کس، نیکوکار باشد یا بدکار؛ ۲- وفای به عهد درباره هر کس، نیکوکار باشد یا بدکار؛ ۳- نیکی به پدر و مادر، نیکوکار باشند یا بدکار.» [نمونه]

آیه ۲: خداوند در ابتدای این آیه، احترام به همه‌ی شعائر را واجب و هتک حرمت آن‌ها را حرام نموده است، ولی در میان شعائر، چند مورد را به خصوص ذکر کرده است که باید محترم شمرده شوند: ۱- چهار ماه

رجب، ذیقعد، ذیحجه و محرم که جنگ در آن‌ها حرام است؛ ۲- هدّی (قربانی بی نشان)؛ ۳- قلائد (قربانی نشان دار)؛ ۴- کسانی که قصد زیارت خانه‌ی خدا را دارند. در ادامه می‌فرماید: «دشمنی با کسانی که شما را از ورود به مسجد الحرام منع کردند (در جریان صلح حدیبیه)، سبب نشود که شما از حدّ تجاوز نموده و و از ورود آن‌ها (که اکنون مسلمان شده‌اند) به مسجد الحرام جلوگیری نمایید.»

معیار تعاون: بخش پایانی این آیه بیان‌گر یک اصل کلی اسلامی است که سراسر مسائل اجتماعی و حقوقی و سیاسی را در بر می‌گیرد. طبق این اصل، مسلمانان موظفند در کارهای نیک تعاون و همکاری کنند. همکاری در اهداف باطل، اعمال نادرست، ظلم و ستم، نیز مطلقاً ممنوع است؛ هرچند مرتکب آن، دوست نزدیک یا برادر انسان باشد. در جامعه‌ی جاهلی عرب این شعار حاکم بود: «انصر أخاک ظالماً أو مظلوماً؛ برادرت (یا دوست هم‌پیمان) را یاری کن؛ چه ظالم باشد و چه مظلوم» در آن روزگار اگر افرادی از قبیله‌ای به قبیله‌ای دیگر حمله می‌کردند، بقیه افراد قبیله به حمایت از آن‌ها بر می‌خواستند؛ بدون این‌که تحقیق کنند حمله عادلانه بوده یا ظالمانه. این اصل در مناسبات بین‌المللی امروز هم جریان دارد و بسیاری از کشورهای هم‌پیمان یا آن‌ها که منافع مشترکی دارند، در مسائل مهم جهانی به حمایت یکدیگر بر می‌خیزند؛ بدون این‌که اصل عدالت را رعایت کنند و ظالم و مظلوم را از یکدیگر تفکیک نمایند. اسلام، خطّ بطلان بر این قانون جاهلی کشیده و دستور داد که تعاون و همکاری مسلمین با یکدیگر فقط باید در کارهای نیک و برنامه‌های مفید و سازنده باشد؛ نه در گناه و ظلم و تعدّی. در روایتی از پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نیز آمده است: «هنگامی که روز قیامت برپا شود، منادی ندا می‌دهد: کجا هستند ستمگران و یاوران آن‌ها و کسانی که خود را شبیه آن‌ها کرده‌اند؟ حتی کسانی که برای آن‌ها قلمی تراشیده‌اند یا دواتی را لایقه کرده‌اند. پس همه‌ی آن‌ها در صندوقی از آهن قرار می‌گیرند و به وسط جهنّم پرتاب می‌شوند.» [نمونه]

پیام‌ها

۱۷۶. دو برابر بودن سهم ارث مرد نسبت به زن، بر پایه‌ی علم الهی است؛ نه شرایط خاصّ اجتماعی زمان پیامبر صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ که زنان ضعیف شمرده می‌شدند. «وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ»

۲. دشمنی با دیگران نباید باعث بی‌انصافی و ظلم شود. «وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَاٰنُ قَوْمٍ أَنْ صَدُّوكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا»

۲. کسانی که شعائر الهی را زیر پا گذاشته و به بدی‌ها کمک می‌کنند، باید خود را برای عقاب الهی آماده کنند. «وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ»

سوالات پژوهشی

- چرا ترکیب «أَنْ تَضَلُّوا» (این‌که گمراه شوید) در آیه‌ی ۱۷۶ به این صورت منفی ترجمه شده است: «تا گمراه نشوید»؟ (نمونه، المیزان)
- چرا در آیه‌ی ۱۷۶ کلمه‌ی «حَظٌّ» به کار گرفته شده است و از کلمات «نصیب»، «قسمه» و «حصّة» استفاده نشده است؟ (التحقیق)
- مراد از «شعائر الله» در آیه‌ی دوم چیست؟ (مجمع البیان، المیزان)

۱۷۶. یَسْتَفْتُونَكَ (فَتَوَى و فتویا: بیان حکم): از تو

نظر می خواهند.

كَلَالَةٌ: خواهران و برادرانی که از میت ارث می برند. («كَلَالَةٌ» در اصل به معنای احاطه است. تاج را «اکلیل» گویند؛ زیرا سر را احاطه می کند. خواهران و برادران میت را «کلاله» گویند؛ زیرا میت را احاطه کرده اند. [قاموس])

حَظٌّ: بهره و نصیب.

أَنْ تَضِلُّوا: (ضَلَّ: گمراه شد): این که گمراه نشوید.

۱. **أَوْفُوا** (وَفَاءٌ = ایفاء: تمام کردن؛ و فی بعدهه = وفی بعدهه: پیمانش را انجام داد و عمل کرد): وفا کنید.

العُقُود (جمع عقد): پیمان ها، قراردادها.

أُحِلَّت (احلال: حلال کردن): حلال گردید.

بَهِيمَةً: چهارپایا. (چه در خشکی و چه در دریا)

مُحَلِّي (= مُحَلِّين: جمع مُحَلٍّ): افرادی که از حالت

احرام خارج شده باشند. (به جهت اضافه به «الصيد»، حرف نون آن حذف شده است.)

حُرْم (جمع حرام): ممنوع کردن ها. (در این آیه، مصدر به معنای اسم فاعل آمده است؛ حُرْم:

«مُحْرَمِها»)

۲. **لَا تُحِلُّوا:** حلال نشمرید.

هَدَى: قربانی حج.

قَلَائِد (جمع قلادة): چیزهایی مانند لنگه کفش که به گردن قربانی می بندند تا معلوم شود قربانی

است و کسی متعرض آن نشود. [قاموس] (مراد از «قلائد» در آیه قربانی های نشان دار است.)

ءَأَقْبَيْنِ (جمع ءاقم): قصدکنندگان.

حَلَلْتُمْ: از احرام خارج شدید.

إِصْطَادُوا (صَادَ: شکار کرد): شکار کنید.

شَتَّانُ (مصدر؛ شَتَاءٌ: کینه ی او را با دشمنی و بداخلاقی به دل گرفت.): کینه، بغض.

صَدَّوْكُمْ (صَدَّ: منع کردن): شما را باز داشتند.

يَسْتَفْتُونَكَ قُلِ اللَّهُ يُفْتِيكُمْ فِي الْكَلَالَةِ إِنَّ امْرُؤًا هَلَكَ لَيْسَ لَهُ وَلَدٌ وَلَهُ أُخْتٌ فَلَهَا نِصْفُ مَا تَرَكَ وَهُوَ يَرِثُهَا إِنْ لَمْ يَكُنْ لَهَا وَلَدٌ فَإِن كَانَتَا اثْنَتَيْنِ فَلَهُمَا الثُّلُثَانِ مِمَّا تَرَكَ وَإِن كَانُوا إِخْوَةً رِجَالًا وَنِسَاءً فَلِلَّذَكَرِ مِثْلُ حَظِّ الْأُنثَيَيْنِ ط يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ أَن تَضِلُّوا ط وَاللَّهُ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿١٧٦﴾

سُورَةُ الْمَائِدَةِ

۱۲۰

آیاتها

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ أُحِلَّتْ لَكُمْ بَهِيمَةُ الْأَنْعَامِ إِلَّا مَا يُتْلَى عَلَيْكُمْ غَيْرِ مُحِلِّي الصَّيْدِ وَأَنْتُمْ حُرْمٌ إِنَّ اللَّهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ ﴿١﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تُحِلُّوا شَعْرَ اللَّهِ وَلَا الشَّهْرَ الْحَرَامَ وَلَا الْهَدْيَ وَلَا الْقَلَائِدَ وَلَا أَمْثِينَ الْبَيْتَ الْحَرَامَ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِنْ رَبِّهِمْ وَرِضْوَانًا وَإِذَا حَلَلْتُمْ فَاصْطَادُوا وَلَا يَجْرِمَنَّكُمْ شَنَا نُ قَوْمٍ أَنْ صَدَّوْكُمْ عَنِ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ أَنْ تَعْتَدُوا وَتَعَاوَنُوا عَلَى الْبِرِّ وَالتَّقْوَىٰ وَلَا تَعَاوَنُوا عَلَى الْإِثْمِ وَ الْعُدْوَانِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿٢﴾

از تو درباره کلاله [یعنی میراث برادران و خواهران] فتوا می خواهند، بگو: خدا درباره کلاله به شما فتوا می دهد: اگر مردی که فرزند ندارد، از دنیا برود و برای او خواهری باشد، نصف میراثی را که از او به جا مانده خواهر به ارث می برد، و اگر خواهری از دنیا برود و وارثش فقط یک برادر باشد، همه میراث به جا مانده خواهر را برادرش به ارث می برد، و اگر خواهران میت دو نفر باشند، دو سوم میراث به جا مانده را ارث می برند، و اگر خواهران و برادران متعدد باشند، سهم ارث برای مرد مانند دو زن است. خدا [احکامش را] برای شما بیان می کند تا گمراه نشوید؛ و خدا به همه چیز داناست. (۱۷۶) * به نام خدا که رحمتش بی اندازه است و مهربانی اش همیشگی * ای اهل ایمان! به همه قراردادهای [فردی، خانوادگی، اجتماعی، سیاسی، اقتصادی، نذر، عهد و سوگند] وفا کنید. [گوشت] چهارپایان جز آنچه [در آیات بعد، حرمتش] بر شما خوانده می شود برایتان حلال است، [و توجه داشته باشید که] نباید شکار را در حالی که مُحْرَم [به احرام حج و عمره] هستید حلال بشمارید؛ یقیناً خدا آنچه را بخواهد [بر پایه علم و حکمتش و بر اساس رعایت مصلحت شما] حکم می کند. (۱) ای اهل ایمان! [هتک حرمت] شعایر خدا [مانند مناسک حج] و ماه های حرام [رجب، ذوالقعدة، ذوالحجه و محرم] و قربانی بی نشان، و قربانی نشان دار و قاصدان [و راهبان به سوی] بیت الحرام را که فضل و خشنودی پروردگارش را می طلبند حلال بشمارید. و چون از احرام بیرون آمدید [اگر مایل باشید، می توانید] شکار کنید. و کینه توزی و دشمنی گروهی که شما را از [ورود به] مسجد الحرام بازداشتند و ادارتان نکنند که [به آنان] تعدی و ستم کنید. و یکدیگر را بر انجام کارهای خیر و پرهیزکاری یاری نمایید، و یکدیگر را برگناه و تجاوزیاری ندهید؛ و از خدا پروا کنید که خدا سخت کیفر است. (۲)

حُرِّمَتْ عَلَيْكُمُ الْمَيْتَةُ وَالدَّمُ وَلَحْمُ الْخِنْزِيرِ وَمَا أُهْلَ لِغَيْرِ اللَّهِ بِهِ وَالْمُنْخَنِقَةُ وَالْمَوْقُوذَةُ وَالْمُتَرَدِّيَةُ وَالنَّطِيحَةُ وَمَا أَكَلَ السَّبْعُ إِلَّا مَا ذَكَّيْتُمْ وَمَا ذُبِحَ عَلَى النُّصُبِ وَأَنْ تَسْتَقْسِمُوا بِالْأَزْلَامِ ذَٰلِكُمْ فِسْقٌ الْيَوْمَ يَئِسَ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ دِينِكُمْ فَلَا تَخْشَوْهُمْ وَاخْشَوْنَ الْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتَمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِي وَرَضِيْتُ لَكُمُ الْإِسْلَامَ دِينًا فَمَنِ اضْطُرَّ فِي مَخْمَصَةٍ غَيْرَ مُتَجَانِفٍ لِإِثْمٍ فَإِنَّ اللَّهَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿٣﴾

يَسْأَلُونَكَ مَاذَا أُحِلَّ لَهُمْ قُلْ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَمَا عَلَّمْتُم مِّنَ الْجَوَارِحِ مُكَلَّبِينَ تَعْلَمُونَهُنَّ مِمَّا عَلَّمَكُمُ اللَّهُ فُكُلُوا مِمَّا أَمْسَكَنَّ عَلَيْكُمْ وَادْكُرُوا اسْمَ اللَّهِ عَلَيْهِ وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٤﴾

الْيَوْمَ أُحِلَّ لَكُمُ الطَّيِّبَاتُ وَطَعَامُ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ حَلَلٌ لَّكُمْ وَطَعَامُكُمْ حَلَلٌ لَهُمْ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الْمُؤْمِنَاتِ وَالْمُحْصَنَاتُ مِنَ الَّذِينَ أُوتُوا الْكِتَابَ مِن قَبْلِكُمْ إِذَا آتَيْتُمُوهُنَّ أُجُورَهُنَّ مُحْصِنِينَ غَيْرَ مُسْلِفِينَ وَلَا مُتَّخِذِي أَخْدَانٍ وَمَنْ يَكْفُرْ بِالْإِيمَانِ فَقَدْ حَبِطَ عَمَلُهُ وَهُوَ فِي الْآخِرَةِ مِنَ الْخَسِرِينَ ﴿٥﴾

۳. الْمَيْتَةُ (مؤتت میت): حیوانی که بدون ذبح شرعی مرده است.

الْخِنْزِير: خوک.

أُهْلَ بِهِ لِغَيْرِ اللَّهِ (اهلال: بردن نام خدا هنگام ذبح حیوان): بر آن برای غیر خدا ندا داده شده است.

الْمُنْخَنِقَةُ (خنق: خفه کردن): حیوان خفه شده.

الْمَوْقُوذَةُ (وقذ: ضرب شدید) حیوانی که با کتک مرده باشد.

الْمُتَرَدِّيَةُ (رؤی: هلاکت: تَرَدَّى: قرار گرفتن در معرض هلاکت): حیوانی که از بلندی افکنده شود تا بمیرد.

النَّطِيحَةُ (نطح: شاخ زدن): حیوانی که با شاخ زدن مرده باشد.

السَّبْعُ: درنده.

ذَٰلِكُمْ: ذبح شرعی کردید.

النُّصُبُ: چیز نصب شده برای پرستش، بت.

أَنْ تَسْتَقْسِمُوا: اینکه سهم و قسمت می خواهید.

الْأَزْلَامُ (جمع زَلْمُ یا زَلْمُ): تیرهای قرعه و قمار.

فِسْقٌ: خروج از طاعت خدا.

يَئِسَ: ناامید شد.

مَخْمَصَةٌ (مخص: فرو رفتن، لاغری شکم): گرسنگی.

مُتَجَانِفٍ (جَنَف: میل به باطل): متمایل.

٤. الْجَوَارِحُ (جمع جارحة): حیوانات شکاری که صید خود را زخمی می کنند و یا برای صاحبانشان شکار می کنند.

مُكَلَّبِينَ (جمع مُكَلَّب): تربیت کنندگان سگ.

أَمْسَكَنَّ (امساک: گرفتن، نگاه داشتن): نگاه داشتند.

٥. الْمُحْصَنَاتُ (حصن: قلعه): زنان عقیف.

مُسَافِحِينَ (جمع مُسَافِح): زناکاران.

مُتَّخِذِينَ (جمع مُتَّخِذ): گیرندگان.

أَخْدَانٍ (جمع خدن): دوستان پنهانی و نامشروع حَبِطَ: تباہ و بی اثر شد.

بر شما حرام شده است [خوردن] گوشت مردار و خون و گوشت خوک و آنچه به نام غیر خدا کشته اند و حیوان خفه شده و آنچه به ضرب چوب و سنگ مرده و آنچه به سبب پرت شدن از بلندی جان داده و حیوانی که به ضرب شاخ حیوان دیگر از بین رفته و حیوانی که درنده ای آن را کشته و از آن خورده، مگر آنچه را که در آستانه مرگ، قابل تذکیه بوده و شما به دستور شرع تذکیه کرده اید، و نیز آنچه برای بت ها قربانی شده، و آنچه به وسیله تیرهای قمار سهم بندی می کنید بر شما حرام گشته است. [همه] این [امور] بدکاری و نافرمانی [از احکام خدا] است. امروز کفرپیشگان از [شکست] دین شما ناامید شده اند؛ بنابراین از آنان مترسید و از من بترسید. امروز [با نصب علی بن ابی طالب علیه السلام به ولایت و امامت و حکومت و فرمانروایی بر امت] دینتان را برای شما کامل، و نعمتم را بر شما تمام کردم، و اسلام را برایتان به عنوان دین پسندیدم. پس هر که در حال گرسنگی شدید بی آن که مایل به گناه باشد ناچار شود، [می تواند به اندازه ضرورت از آنها بهره گیرد]؛ یقیناً خدا بسیار آمرزنده و مهربان است. (۳) از تو می پرسند: چه چیزی بر آنان حلال شده؟ بگو: همه پاکیزه ها و شکاری که حیوانات شکاری که به آنها شکار کردن را تعلیم داده اید، در حالی که از احکام تذکیه ای که خدا به شما آموخته به آنها می آموزید، بر شما حلال شده است؛ بنابراین از آنچه آنان برای شما [گرفته اند و] نگاه داشته اند بخورید، و نام خدا را [هنگام فرستادن حیوان شکاری] بر آن بخوانید، و از خدا پروا کنید؛ زیرا خدا حساسی سریع است. (۴) امروز همه رزق های پاکیزه [خدا] برای شما حلال شد، و طعام اهل کتاب بر شما حلال و طعام شما هم بر آنان حلال است. و زنان پاکدامن مؤمن، و زنان پاکدامن از اهل کتاب [از طریق ازدواج شرعی] در صورتی که مهریه آنان را بپردازید بر شما حلال است، چنانچه مایل باشید پاکدامن و مصون از زنا بمانید و در خلوت دنبال انتخاب کردن معشوقه نامشروع نباشید. و هر کس در ایمان کفر ورزد، قطعاً عملش تباہ شده و فقط او در آخرت از زیانکاران است. (۵)